

УДК 334.012.3:330.341.1]:378.4(477)

ПЕРЕВОЗОВА І.В.¹, МОРОЗОВА О.С.², ВИННИК В.А.³

¹д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва та маркетингу,

²к.е.н., доцент кафедри підприємництва та маркетингу,

³здобувач вищої освіти Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗВИТКУ СТАРТАП-КУЛЬТУРИ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Університети в сучасному світі дедалі частіше виступають не лише як освітні інституції, а й як потужні суб'єкти інноваційного розвитку суспільства, центри генерації підприємницьких ідей, науково-технологічних проривів і рушії формування стартап-культури. Вони стають основою для формування нової генерації підприємців — мобільних, творчих, здатних створювати проривні продукти та виходити на глобальні ринки: «пошук нових моделей економічного зростання в Європі дедалі частіше зосереджується навколо інновацій, освіти, науки та ІТ-компетенцій» [1, с. 4].

Формування стартап-культури та академічного підприємництва на базі університетів є частиною трансформаційного вектору освітньої системи України, що передбачає активне включення ЗВО у розвиток національних інноваційних кластерів. Згідно з Положенням про інноваційний кластер, затвердженим наказом МОН України від 10.10.2019 № 1301, інноваційний кластер — це «добровільне об'єднання наукових, освітніх, підприємницьких та державних структур для забезпечення ефективного впровадження інновацій» [2]. У межах ініціативи «Підприємницький університет», започаткованої МОН України, Міністерством цифрової трансформації та партнерами у 2020 році, було підкреслено: «Сучасний університет має бути не тільки джерелом знань, але і стартап-фабрикою, що формує підприємницьке мислення у студентів і дослідників». Це означає необхідність інтеграції підприємницької складової у навчальні плани, створення бізнес-інкубаторів, проведення хакатонів і налагодження інституційних партнерств з бізнесом.

В умовах трансформаційної економіки України, глобальних викликів і війни, яка суттєво змінила контури внутрішнього ринку, роль університетів у формуванні сталого інноваційного середовища набуває критично важливого значення. Хоча точна статистика щодо стартапів, розроблених у ЗВО України, є обмеженою, загальні тенденції свідчать про активний розвиток стартап-екосистеми в країні: Україна посідає 4-те місце в Центрально-Східній Європі з 313 стартапами, поступаючись Польщі (875), Чехії та Румунії і 8 з них з оцінкою понад \$1 млрд. ЗВО відіграють важливу роль у цьому процесі, сприяючи інноваційній діяльності студентів та дослідників.

Українські університети поступово долають традиційну модель академізму, розширюючи функціональну місію — від освітньої до підприємницької. Це відповідає концепції "третьої місії університету", що окрім освіти та науки, включає активну участь у соціально-економічному розвитку. Становлення підприємницького університету як платформи для розвитку стартап-культури є невід'ємною складовою цього процесу. Підприємницький університет не лише передає знання, а й створює середовище для їхнього комерціалізованого втілення, використовуючи механізми трансферу технологій, інкубації проєктів, створення спін-оффів та акселераційних програм.

Програми підтримки, такі як Startup University (Одеський національний економічний університет; підтримує студентські стартапи; у 2024 році переможцями конкурсу стали проєкти MoneyBang (фінансовий менеджмент), Tattoo App (мобільний додаток для тату-ентузіастів), Мавка (екологічний проєкт)) та ініціативи EIT (у 2023 році Європейський інститут інновацій та технологій (EIT) відкрив Community Hub Ukraine; підтримує студентські стартапи; у 2024 році понад 100 українських стартапів взяли участь у конкурсі Startup World Cup) демонструють потенціал академічного середовища у формуванні успішних стартапів.

Загалом, розвиток стартап-культури в університетському середовищі має кілька ключових векторів. По-перше, це формування підприємницького мислення у студентів через спеціалізовані освітні курси, кейс-завдання, міждисциплінарні проєкти та участь у хакатонах. По-друге, це створення інституційної інфраструктури: бізнес-інкубаторів, центрів інновацій, технопарків, стартап-шкіл. По-третє, це підтримка академічного підприємництва викладачів і дослідників, яким надається можливість комерціалізувати власні наукові розробки.

В українських реаліях особливого значення набуває синергія між університетами, бізнесом і державою, що відповідає моделі "потрійної спіралі" (Triple Helix). Ця концепція передбачає, що сталий розвиток інноваційної економіки можливий лише за умови тісної взаємодії між трьома ключовими суб'єктами: науково-освітнім сектором (університетами), виробничим сектором (бізнесом) і регуляторним середовищем (державою). Саме вона забезпечує формування повноцінного інноваційного ланцюга — від ідеї до готового продукту. При цьому університет виступає початковою ланкою цього ланцюга, акумулюючи інтелектуальний капітал і направляючи його у реальний сектор. Для України така модель є критично важливою з огляду на необхідність активізації інноваційного підприємництва в умовах обмежених ресурсів та глобальної конкуренції. Співпраця дозволяє об'єднувати інтелектуальний капітал університетів з фінансовими й

організаційними можливостями бізнесу, а також створює регуляторні умови з боку держави для розвитку стартапів.

Успішні приклади такої співпраці в Україні включають акселераційні програми «Sikorsky Challenge» при КПІ ім. Ігоря Сікорського, що діє у партнерстві з венчурними фондами, технологічними компаніями та міською владою Києва, де функціонують акселераційна програма Sikorsky Challenge, Інноваційний холдинг, а також Центр підприємництва. Університет став не лише генератором ідей, а й майданчиком для їх перетворення на успішні бізнес-моделі. Також варто згадати платформи UNIT.City, Tech StartUp School при Львівській політехніці, інноваційний кластер «Dnipro Tech» за участі Дніпровського національного університету. У межах таких проєктів студенти та викладачі мають змогу реалізовувати свої бізнес-ідеї, отримуючи інституційну, фінансову та менторську підтримку. Це створює ефект "інноваційного мультиплікатора", коли продукти, створені в університетах, переходять у виробничу або сервісну фазу завдяки партнерствам з приватним сектором.

Державна політика також підтримує інтеграцію цих трьох секторів, зокрема через програми МОН, Міністерства цифрової трансформації та регіональні стратегії смарт-спеціалізації. Як зазначено в рекомендаціях OECD, «університети повинні брати активну участь у регіональних інноваційних екосистемах як партнери, каталізатори та ініціатори інновацій». Тому в українському контексті важливо продовжувати політику стимулювання тристоронньої взаємодії, уникаючи ізольованих реформ окремих секторів. Важливо, що сучасні університети все активніше долучаються до глобальних стартап-екосистем, інтегруючись у міжнародні платформи, освітні та інноваційні програми. Це сприяє не лише підвищенню якості підготовки майбутніх інноваторів, але й забезпечує трансфер кращих практик, доступ до міжнародного фінансування та партнерств. Для українських вишів участь у програмах Horizon Europe, Erasmus+, EIT InnoEnergy тощо — це шанс створити нову генерацію стартапів зі світовими амбіціями. Не менш важливою є і роль університетів у популяризації культури підприємництва, зокрема через проведення форумів, виставок, конкурсів інноваційних проєктів.

Однак, варто визнати, що процес становлення стартап-культури в університетах України зустрічається з низкою викликів. Це і недостатнє фінансування інноваційних ініціатив, і слабка комунікація з бізнес-середовищем, і брак досвіду у викладачів щодо інтеграції елементів підприємництва у навчальний процес. Крім того, існує проблема фрагментованості освітніх програм, які готують стартап-фахівців: міждисциплінарність досі не стала нормою у вищій освіті. У більшості університетів навчальні курси, пов'язані з підприємництвом, інноваціями чи

управлінням стартапами, часто мають факультативний характер, не інтегровані у ключові освітні програми або викладаються ізольовано від технічних чи соціально-гуманітарних дисциплін.

На цьому тлі важливим завданням стає створення уніфікованих міждисциплінарних програм, орієнтованих на підготовку інноваторів нового покоління, а також забезпечення стабільного каналу підтримки через національні та університетські платформи акселерації. Важливими є приклади освітніх проєктів на кшталт "Entrepreneurship Education" (EIT), які впроваджуються в європейських університетах, де навчання супроводжується підтримкою стартапів протягом усього життєвого циклу — від ідеї до виходу на ринок. Українськими прикладами можуть бути освітні програми «Інноваційне підприємництво та управління Startup проєктами» – Київський національний університет технологій та дизайну, «Інновації та підприємництво» – Український католицький університет, «Підприємництво та менеджмент стартапів» - Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

Університетське середовище може і повинно стати магнітом для молодих стартаперів. За умов воєнного часу такі ініціативи мають стратегічне значення: вони дозволяють зберегти інтелектуальний потенціал країни, створюють можливості для молоді реалізувати себе в Україні, сприяють економічній стабілізації через створення нових робочих місць. У цьому контексті постає потреба у впровадженні національної стратегії підтримки університетського підприємництва, яка б передбачала стимулювання інституційної автономії ЗВО, спрощення механізмів створення стартапів на базі університетів, податкові пільги для студентських компаній, залучення венчурного капіталу та розвиток регіональних кластерів інновацій. Одним із ключових напрямів також має стати цифровізація інфраструктури підтримки підприємництва у ЗВО: платформи менторства, грантові навігатори, онлайн-інкубатори мають стати нормою в кожному університеті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи: аналітична доповідь / за ред. В. П. Андрущенка. – Київ: НІСД, 2014. – 112 с. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-08/Osvita_ost.indd-07994.pdf
2. Про затвердження Положення про інноваційний кластер: наказ Міністерства освіти і науки України від 10 жовтня 2019 р. № 1301. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1250-19#Text>